

FRISTADSDEKLARATIONEN

Undertecknande ideella föreningar arbetar för stabilitet och långsiktighet i bevarandearbetet med lantraser och har en gemensam grundsyn på vad en lantras är och hur den bäst bevaras.

Lantraserna har unika egenskaper som gör att de producerar väl i ett kretsloppsriktat lantbruk där de effektivt omvandlar bete och foder från naturliga fodermarker till mat, kläder och dragkraft.

Lantraserna måste kunna fortsätta att användas till husbehov utan att hindras av regelverk utformade med tanke på stordrift och skyddande av animalieindustrin.

Det finns ett värde i att förvalta lantraserna som levande genetiska resurser och att föra vidare levande kunskap om deras bakgrund, skötsel, användning och avelsurval till kommande generationer. Vi tar detta ansvar, med eller utan ekonomiskt stöd, men samhället har en skyldighet att skapa ekonomiska och administrativa former som bidrar till att vårt arbete blir framgångsrikt.

Vi hävdar våra rättigheter som lokalt samhälle och förvaltare av svenska lantraser.

1. Lantraserna har sitt ursprung i allmogens djur före den organiserade aveln

Före år 1860-70 bodde 90 % av Sveriges befolkning på landsbygden och var i princip självförsörjande. Befolkningen ökade och många flyttade till städerna. Producenterna blev färre och konsumenterna fler. Jordbruket effektiviserades och mekaniserades. Nya specialiserade raser importerades och den organiserade aveln med inriktning på avsaluproduktion och/eller standardiserat utseende inleddes.

Det vi idag kallar lantraser härstammar från den lantraspopulation som då redan fanns i landet och som inte ingick i detta avelsarbete. Att en lantras inte är specialiserad ingår i själva begreppet. Enstaka djur har genom tiderna införts från andra trakter och länder, men i huvudsak är lantraserna lokala raser utan sentida inkorsning av annan ras.

2. Lantraserna har formats av sin lokala miljö och av sina ägares behov i ett självhushållande samhälle

Lantraserna har under lång tid, i många fall tusentals år, formats av sin lokala miljö och av allmogens krav och behov i ett självhushållande samhälle. De har anpassats till lokala förutsättningar såsom jordmån, klimat, växtlighet, sjukdomar och parasiter. De djur som klarade det naturliga urvalet gallrades sedan i sin tur av människan, utifrån hanterbarhet, livskraft, utbyte och andra önskemål om djurens funktion. Karaktäristiskt för en lantras är att den är relativt jämn i form och storlek, medan färg, teckning och andra exteriöra detaljer utan praktisk betydelse kan variera mycket.

I det självhushållande samhället utfodrades lantraserna med lokalproducerat foder från sådana marker som inte kunde användas till odling av livsmedel. Djurens gödsel var en viktig del i kretsloppet. Även rester och avfall från hushållet och jordbruket användes som foder. På detta foder producerade lantraserna vad hushållet behövde. Eventuell överskottsproduktion kunde säljas eller bytas mot andra varor.

En lantras:

- *har sitt ursprung i de djur som fanns i landet innan den organiserade aveln inleddes*
- *är inte specialiserad*
- *är formad av det självhushållande samhället och av sin lokala uppkomstmiljö*

3. Lantraserna bevaras bäst genom att hållas och användas traditionellt

Att bevara *in situ* innebär att man bevarar levande djur i den miljö där de har utvecklat sina egenskaper. Därigenom kan anpassningen fortsätta, även om miljön förändras. Till lantrasernas uppkomstmiljö hör, förutom den geografiska miljön, att hålla dem under förutsättningar som liknar de som hittills format dem. Att använda lantraserna till husbehov gör att vi, med dagens förutsättningar, kommer närmast de krav som alltid ställts på dem.

För en lantras innebär in situ att:

- *djuren hålls i sitt geografiska uppkomstområde. Hur tungt vägande den geografiska miljön är kan vara olika för olika raser. Det beror också på i vilket skede bevarandearbetet är.*

- *foder och bete är sådant som använts traditionellt och som är möjligt att odla och ta tillvara lokalt på små och magra marker, även om man inte har möjlighet att göra det själv.*
- *årstiderna följs så djuren inte drivs att producera året runt.*
- *djuren ges möjlighet till utevistelse under hela eller större delen av året.*
- *djurens verkliga hälsotillstånd inte döljs genom förebyggande medicinering eller genom vaccinering mot sådana sjukdomar där resistensavel bedöms som möjlig.*
- *djuren förökas på naturligt sätt. Djupfrys material och artificiell kläckning och uppfödning skall ses som ett komplement, som i vissa fall kan vara värdefullt och befogat.*
- *väl fungerande djur prioriteras vid avelsurval. Genetiska aspekter beaktas särskilt vid uppförökning av små populationer.*
- *djuren och deras produkter används för husbehov, eventuell försäljning utgörs av överskottsproduktion.*

4. Lantraserna bevaras i levande genbanker

Vid bedömning av vad som är en lantras tas hänsyn till bakgrund, karaktär och DNA-analyser, i den mån tillförlitliga sådana finns. Lantrasföreningarna har genom inventeringar fångat upp restpopulationer som man sedan mönstrat in i ett härstamningsregister. Dessa djur är rasens founders (grundare). I registret kan varje individ följas hela vägen tillbaka till founders. Registret är slutet, man korsar alltså inte in djur av andra raser. Nya founders kan upptäckas, men det är ovanligt. Med hjälp av dessa fullständiga härstamningsregister kan föreningarna kontrollera den genetiska delen av bevarandearbetet.

Föreningarna driver bevarandeprogram där ett av målen är att djuren hålls nära *in situ*, så anpassningen till miljön kan fortsätta. Att hålla djuren *in situ* är dock inget krav för att få delta i bevarandeprogrammen; alla som har djur som uppfyller härstamningskraven kan vara med. Djurägarna ansluter sig genom att skriva på ett avtal med aktuell förening, där de förbinder sig att följa bevarandeprogrammets regler och den avelsplan föreningen upprättat och fått godkänd av Jordbruksverket. Tillståndet i besättningarna följs upp genom årliga rapporter från djurägarna till föreningarna, där till exempel djurinnehav, avelsresultat och hälsoläge ingår. Föreningarna bistår djurägarna med avelsrådgivning och förmedlar kunskap genom medlemstidningar och praktisk utbildning. De djur som är anslutna till bevarandeprogrammen utgör den levande genbanken.

Alla djur inom en lantras behöver inte vara med i genbanken. Utanför genbanken kan delar av en ras utvecklas fritt för att möta konsumenternas efterfrågan på olika produkter. Genbanken utgör en säkerhet mot förändring av hela rasen.

5. Djurhållarna förvaltar lantraserna och traditionell kunskap kopplad till dem

Att hålla lantraser *in situ* bevarar inte bara rasernas gener, utan även deras funktion och kulturhistoria. Betande lantrasdjur gynnar dessutom en mängd annan biologisk mångfald i naturliga betesmarker. Likaså gör deras vinterfoder när det hämtas från traditionella slåttermarker och hamlade träd.

Traditionell djurhållning och kunskap kopplad till skötsel av lantraser måste få fortleva utifrån ett praktiskt perspektiv. En del av dagens krav och rekommendationer är inte anpassade för lantrasdjur och småskalig djurhållning. Vid utformning av regelverk måste hänsyn tas till lantraser och deras funktion för produktion till husbehov.

Att hålla lantraser till husbehov kräver kunskap om hela processen från avelsurval till slakt, tillvaratagande och bearbetning av de produkter djuren ger och om att ta tillvara och använda foder från naturliga fodermarker på traditionellt sätt. Kunskaperna bevaras, utvecklas och sprids genom att användas i sitt rätta sammanhang.

Djurhållarna som deltar i föreningarnas bevarandeprogram och har den här kunskapen utgör ett lokalt samhälle med traditionellt livssätt som är relevant för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald. Därmed omfattas de av rättigheter i t ex Konventionen om biologisk mångfald. I FAO:s globala handlingsplan för husdjursgenetiska resurser framhålls vikten av att de undertecknande länderna säkrar djurägarnas fortsatta förvaltning av raserna, främjar rättvis fördelning av de vinster som uppkommer vid utnyttjandet av husdjursgenetiska resurser, vidtar åtgärder för att respektera, bevara och upprätthålla traditionell kunskap av betydelse för husdjursavel och –produktion som ett bidrag till ett hållbart levnadssätt samt innefattar alla aktörer i beslutsfattande på nationell nivå rörande hållbar användning, utveckling och bevarande av husdjursgenetiska resurser.